

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті аналізуються дослідження в області дистанційної освіти у вищих навчальних закладах, описуються рекомендації та принципи дистанційного навчання російської мови як іноземної, подається структура першого семестру дистанційного курсу з розмовної практики для іноземних студентів-нефілологів.

Автор приходить до висновку, що на основі досліджень в області дистанційної освіти вищих навчальних закладів і розроблених рекомендацій, принципів і методик дистанційного навчання російської мови як іноземної в Харківському національному університеті триває робота над складанням курсу з розмовної практики для іноземних студентів-нефілологів з метою дистанційної підтримки їх самостійної роботи.

Ключові слова: дистанційне навчання, соціокультурна компетентність, студенти-нефілологи.

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства виявляється характерним домінування знань та інформації в усіх сферах людського життя, а також вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток цивілізації. Такі тенденції призвели до формування глобального інформаційного простору [12]. На рубежі XX–XXI століть активно досліджуються теоретичні основи й розробляються технології дистанційної освіти. Це пов'язане з тим, що «система дистанційної освіти дозволяє найширше та найповніше використовувати всі навчальні можливості інформаційних технологій» (Переклад наш – І. Кушнір) [6]. Використання інформаційних технологій значною мірою удосконалює та інтенсифікує процес формування соціокультурної компетентності іноземних студентів-нефілологів.

Аналіз актуальних досліджень. Як показує досвід, найбільш ефективним для формування соціокультурної компетентності виявився розроблений (Н. І. Ушаковою, Т. М. Алексеєнко, І. М. Кушнір) курс із розмовної практики з електронним додатком у вигляді дистанційного курсу, розрахований на іноземних студентів-нефілологів першого року навчання.

Проблемами впровадження електронних дистанційних курсів у навчальний процес вищих навчальних закладів країн СНД займаються такі вчені, як А. А. Андрєєв, А. М. Анісімов, О. М. Богомолів, А. Х. Гільмутдінов, Р. А. Ібрагімов, І. В. Цивільський, Е. О. Малітіков, Е. С. Полат, А. В. Хуторський, О. І. Чеботарьова та ін. Питання розвитку дистанційної освіти на пострадянському просторі обговорюються ще з кінця 90-х рр.

XX століття, але на сучасному етапі ці обговорення переходять «з площини розмов і теоретичних пошуків розвитку дистанційного навчання у площину реального втілення» (Переклад наш – І. Кушнір) [8, 16].

Мета статті полягає в аналізі методичних засад розробки дистанційного курсу з розмовної практики іноземних студентів-нефілологів, а також в описі структури цього курсу.

Виклад основного матеріалу. «Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес придбання знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному при опосередкованій взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі. Таке навчання функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. <...> Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг за допомогою застосування в навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу до навчальних закладів, підготовки іноземців і підвищення кваліфікації працівників» [10].

Для підвищення ефективності методів дистанційного навчання К. Г. Кречетниковою запропоновані рекомендації, «перевірені практикою» [6]:

- надання необхідного тону роботи з самого початку курсу; ретельне й детальне планування діяльності студента, її організації; чітка постанова завдань і цілей навчання;
- підвищення ступеня інтерактивності електронних підручників; забезпечення зворотного зв'язку за допомогою електронної пошти, факсу, аудіо- та відеоконференцзв'язку, телефону;
- час спілкування студентів із викладачем має бути максимально тривалим і зручним для суб'єктів навчального процесу;
- розвиток у студентів необхідних навичок: технічних; управління дискусією; самостійного навчання; критичного мислення; управління інформацією, її відбору та критичної оцінки;
- структура курсу має бути модульною: учень повинен чітко усвідомлювати своє просування від модуля до модуля; об'ємні модулі або курси помітно знижують мотивацію навчання.

Російськими науковцями було створено концепцію дистанційного навчання [2] та визначено форми її реалізації. «Дистанційні освітні технології можуть бути реалізовані в таких формах отримання освіти, як

очна, очно-заочна, заочна й екстернат» (переклад наш – І. К.) [3, 27]. Стосовно очної форми, дистанційні технології можна застосовувати в самостійній роботі студентів.

Усі зазначені вище рекомендації були враховані під час упровадження дистанційного навчання у процес викладання російської мови як іноземної.

Проблеми дистанційного навчання російської мови як іноземної висвітлюються в дослідженнях А. Н. Богомолова і О. А. Ускової [4], які зробили огляд вітчизняних і зарубіжних інформаційних технологій і методик «Дистанційне навчання російської мови як іноземної». Ученими розглядаються технології створення ресурсів дистанційного навчання російської мови як іноземної, існуючі види навчально-методичних і довідково-інформаційних ресурсів, дається характеристика дистанційного навчання в Росії і за кордоном, описуються напрями розвитку методики дистанційного навчання російської мови як іноземної. У роботі Е. Г. Азімова «Методика організації дистанційного навчання російської мови як іноземної» [1] розглядається специфіка функціонування російськомовного Інтернету, описуються дистанційні курси з російської мови, і в тому числі курс дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації викладачів російської мови як іноземної Державного інституту російської мови ім. А. С. Пушкіна [9, 366–367].

Методисти дійшли висновку, що «ефективне дистанційне навчання іноземної (російської) мови має будуватися на базі спеціально сконструйованого віртуального мовного середовища, що включає комплекс електронних освітніх, прикладних, інструментальних і комунікаційних засобів, які дозволяють організувати повноцінну навчальну взаємодію як постійно контактуючих, так і розділених простором і часом суб'єктів навчального процесу, з використанням новітніх педагогічних технологій» [4, 14].

Таким чином, практика російських вищих навчальних закладів показала, що дистанційне навчання російської мови як іноземної є ефективним, якщо воно здійснюється в рамках заочного навчання або в якості дистанційної підтримки самостійної роботи іноземних студентів денної форми навчання.

Україна також іде шляхом модернізації освітніх систем, активно впроваджуючи інтерактивні технології в процес навчання. Нові умови навчання російської мови іноземних студентів вимагають реалізації технологій дистанційного навчання. У Харківських ВНЗ створюються дистанційні курси російської мови для іноземних студентів початкового й основного етапів. Зокрема, у Харківському національному університеті

імені В. Н. Каразіна створено дистанційний курс з російської мови для іноземних студентів підготовчого факультету (початкового етапу навчання), триває робота над створенням дистанційного курсу з російської мови для іноземних студентів-нефілологів (структуру цього курсу описано у наших попередніх публікаціях [7]) та над забезпеченням дистанційної підтримки самостійної роботи з розмовної практики іноземних студентів-філологів.

Зазначені дистанційні курси мають прозору структуру, що складається з таких елементів [5]: 1) загальна інформація про дисципліну, що вивчається; 2) набір рекомендацій для студентів стосовно послідовності й терміну вивчення матеріалів як всієї дисципліни, так і її окремих елементів; 3) загальні рекомендації щодо порядку виконання різних видів навчальної, практичної та самостійної роботи студента; 4) загальні критерії оцінювання знань, умінь і навичок, які повинен отримати студент у процесі навчання, і система оцінювання знань, умінь і навичок студента; 5) змістовний навчальний та навчально-методичний матеріал, що побудовано за кредитно-модульним принципом; 6) методичні рекомендації з організації самостійної роботи студента, які стосуються засвоєння навчального матеріалу й виконання всіх видів навчальної роботи; 7) форми та терміни інтерактивної взаємодії студентів і викладача протягом семестру; 8) набори завдань і тестів для перевірки та контролю знань, умінь і навичок студентів у процесі вивчення дисципліни (проміжний контроль); 9) приклади правильних відповідей до всіх завдань з перевірки знань студента; 10) веб-ресурси та програмне забезпечення, які необхідні для виконання практичних видів навчальної роботи; 11) система інтерактивного спілкування студентів між собою.

Усі описані елементи поєднуються в чотири блоки: інструктивний, інформаційний, комунікативний і контрольний.

Інструктивний блок представлено елементом «Сценарій курсу», до якого включено рекомендації для студентів щодо послідовності та часу вивчення матеріалу й умов проведення поточного та підсумкового модульного контролю.

Інформаційний блок має два складники: теоретичний матеріал, який відібрано згідно з вимогами Програми дистанційного курсу, та практичні завдання (для формування лінгвістичної компетенції іноземних студентів). Завдяки цьому блоку студенти знайомляться з основними аспектами теми, що вивчається, та виконують практичні завдання, ураховуючи інструкції, підготовлені викладачем. Мультимедійні технології дають викладачу широкі можливості подачі матеріалу курсу.

Таблиця 1

Сценарій дистанційного курсу з розмовної практики для іноземних студентів-філологів

	Вид учебной деятельности	Дата открытия доступа к ресурсу	Дата закрытия доступа к ресурсу	Примечание
МОДУЛЬ I	Видеоматериалы по теме: Студенческая жизнь	Открыт постоянно		Доступ к теоретическим материалам открыт постоянно. Для выполнения практических заданий даётся 15 дней, а для контрольных – 4 дня.
	Выполнение практических заданий	01.10.13	15.10.13	
	Модульный контроль № 1 Сочинение на тему «Первые трудности в моей студенческой жизни»	16.10.13	20.10.13	
МОДУЛЬ II	Видеоматериалы по теме: Будущая профессия студента	Открыт постоянно		Доступ к Модулю 2 получают те студенты, которые успешно выполнили практические и контрольные задания Модуля 1.
	Выполнение практических заданий	21.10.13	05.11.13	
	Сочинение на тему «Кем быть?»	06.11.13	10.11.13	
МОДУЛЬ III	Видеоматериалы по теме: Университеты Украины	Открыт постоянно		Доступ к Модулю 3 получают те студенты, которые успешно выполнили практические и контрольные задания Модуля 2.
	Выполнение практических заданий	11.11.13	26.11.13	
	Сочинение на тему Учебный процесс в вузах моей страны	27.11.13	01.12.13	

Комунікативний блок існує у вигляді форуму, на якому студенти можуть отримувати та обговорювати новини про організацію навчання в межах курсу російської мови в режимі offline, і чату, створений для проведення консультацій у режимі online.

Контрольний блок передбачає перевірку та оцінювання рівня сформованості мовленнєвої компетенції іноземних студентів. Для ознайомлення студентів із системою оцінювання їм пропонується детально вивчити такий елемент курсу, як «Шкала оцінювання», що включає таблицю (Таблиця 2) та коментарі.

Таблица 2

Вид учебной деятельности	Максимальное количество баллов	Минимальное количество баллов	Примечания
Модуль № 1	5	2	<u>Максимальное количество баллов – максимальная оценка, которую Вы можете получить за соответствующий вид учебной работы</u>
Модуль № 2	5	2	
Модуль № 3	5	2	

Розподіл курсу на модулі та критерії оцінювання розроблено на основі діючої програми курсу «Практична російська мова» для іноземних студентів нефілологічних факультету [11].

Висновки. Таким чином, на основі досліджень в області дистанційної освіти вищих навчальних закладів та розроблених рекомендацій, принципів і методик дистанційного навчання російської мови як іноземної в Харківському національному університеті триває робота над укладанням курсу з розмовної практики для іноземних студентів філологів з метою дистанційної підтримки самостійної роботи студентів.

Метою подальших досліджень є наповнення дистанційного курсу робочими матеріалами та його упровадження у процес навчання російської мови як іноземної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э. Г. Методика организации дистанционного обучения русскому языку как иностранному / Э. Г. Азимов. – М. : МАКС Пресс, 2005. – 148 с.
2. Аксенов Ю. В. Концепция дистанционного обучения на базе компьютерных телекоммуникаций [Электронный ресурс] / Ю. В. Аксенов, А. Е. Петров, Е. С. Полат. – Режим доступа : <http://www.phis.org.ru/education/saityobr.shtml>.
3. Андреев А. А. Введение в дистанционное обучение : учебно-методическое пособие / А. А. Андреев. – М. : ВУ, 1997. – 197 с.
4. Богомолов А. Н. Дистанционное обучение русскому языку как иностранному: обзор отечественных и зарубежных информационных технологий и методик / А. Н. Богомолов, О. А. Ускова. – М. : ЦМО МГУ, 2004. – 74 с.
5. Вимоги до структури дистанційного курсу, затверджені рішенням Координаційної ради з питань електронного (дистанційного) навчання Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна від 08.10.2013 р. Протокол № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dist.karazin.ua/moodle/course>.
1. Кречетников К. Г. Дистанционное обучение. Достоинства, недостатки, вопросы организации (аналитический обзор) [Электронный ресурс] / К. Г. Кречетников, Н. Н. Черненко. // Интернет-журнал «Эйдос». – 2001. – 20 марта. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2001/0320.htm>.
2. Кушнір І. М. Структура дистанційного курсу російської мови для іноземних студентів нефілологічних спеціальностей / І. М. Кушнір, І. В. Петров, Т. І. Курілюк // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні

зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : збірник наукових праць. – Випуск 23. – Х. : 2013. – С. 57–64.

3. Малитиков Е. М. Дистанционное образование в Российской Федерации и странах СНГ: вопросы теории и практики / Е. М. Малитиков, М. П. Карпенко, В. П. Колмогоров // Телекоммуникации и информатизация образования. – 2001. – №3. – С. 16–36.

4. Московин Л. В. Русский язык как иностранный и актуальные проблемы его преподавания / Л. В. Московин // IV Международная летняя квалификационная школа «Современные педагогические технологии в обучении русскому языку как иностранному (РКИ)» в Варненском свободном университете им. Черноризца Храбра. – Варна, 2012. – Т. 39/4. – С. 353–372.

5. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН України, Положення від 25.04.2013 № 466. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

6. Программа по русскому языку для иностранных студентов-нефилологов : учеб.-метод. комплекс / О. Н. Тростинская, Т. Н. Алексеенко, Е. В. Копылова. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. – 88 с.

7. Чеботарева О. И. Место очно-дистанционного обучения в системе языковой подготовки слушателей специализированного неязыкового вуза / О. И. Чеботарёва // Обучение иностранным языкам: теории, методы, подходы и технологии : материалы научно-практической конференции. – М., 2010. – С. 185–190.

РЕЗЮМЕ

Кушнир И. Н. Формирование социокультурной компетентности иностранных студентов-нефилологов средствами дистанционного обучения.

В статье анализируются исследования в области дистанционного образования в высших учебных заведениях, описываются рекомендации и принципы дистанционного обучения русскому языку как иностранному, даётся структура первого семестра дистанционного курса по разговорной практике для иностранных студентов-нефилологов.

Автор приходит к выводу, что на основе исследований в области дистанционного образования высших учебных заведений и разработанных рекомендаций, принципов и методик дистанционного обучения русскому языку как иностранному в Харьковском национальном университете продолжается работа над составлением курса по разговорной практике для иностранных студентов-нефилологов с целью дистанционной поддержки самостоятельной их работы.

Ключевые слова: дистанционное обучение, социокультурная компетентность, студенты-нефилологи.

SUMMARY

Kushnir I. The formation of socio-cultural competence of foreign nonphilologists students by distance learning.

Based on research in the field of distance education the universities and developed recommendations, principles and methods of distance learning Russian as a foreign language at the Kharkov National University, work on drawing up a course on speaking practice for foreign students for the purpose of philologists remote support students' independent work.

In the article the researches in the field of distance learning in higher education are analyzed, the practice recommendations and principles of distance learning Russian as a foreign language are described; the structure of the first semester course on remote conversation practice for foreign nonphilologists students is given by the author.

At first the author gives the definition of distance education. Distance learning refers to individualized process of acquiring knowledge, skills and methods of human cognitive activity that occurs mainly in indirect interaction distant from each other participants of the educational process in a specialized environment. This study operates on the basis of modern psycho-pedagogical and information and communication technologies. The objective is provide distance learning education services through the use of modern training in information and communication technologies for specific educational or educational levels according to state educational standards; the program training people to join educational institutions for foreigners and qualification.

Then the experience of Russian universities has been analyzed by the author. Practicing Russian higher educational institutions has shown that distance learning Russian as a foreign language is effective if it is carried out within the framework of distance learning or as a remote support independent of foreign full-time students. Then the author states that Ukraine is going through modernization of educational systems, actively introducing interactive technologies in the learning process. The new conditions of teaching Russian to foreign students require implementation of distance learning technologies. In Kharkov universities the remote Russian language courses for international students at elementary and primary stages are created.

The article describes the structure of the first semester course in conversational practice for foreign nonphilologists students.

Key words: *distance learning, socio-cultural competence, nonphilologists students.*